

Met Zeeland, voor Zeeland!

Bouwen aan de toekomst

[Coalitieakkoord 2023-2027](#)

“Geen dierder plek voor ons op aard”

Of iemand nu uit Terneuzen, Sint-Annaland of Westkapelle komt, als hij op vakantie van een landgenoot de vraag krijgt waar hij vandaan komt, zal hij altijd zeggen: uit Zeeland. Zeeland staat voor een prachtig gebied, maar ook voor een gezamenlijke identiteit. Vanuit die identiteit hebben Zeeuwen de delta met al zijn eilanden altijd beschermd en is er veel vruchtbaar land gecreëerd en onderhouden. We hebben ons altijd weten aan te passen aan veranderende omstandigheden. Sterker nog: daar hebben we onze kracht van gemaakt.

Zeeland kenmerkt zich door de wisselwerking van zee en land: akkerbouw, zoet én zout water, natuur en stranden. Stad en platteland. Maar ook visserij, havens en grote industrie. In de winter dunbevolkt, en met een rijke cultuurhistorie. En een zelfbewuste, no-nonsensementaliteit. *“Wij dulden hier geen vreemde hand, die over ons regeren zou. Aan onze vrijheid zijn wij trouw”*, zegt ons volkslied niet voor niets.

Die gezamenlijke Zeeuwse identiteit is een groot goed, zeker nu de provincies meer dan ooit in het centrum van de belangstelling staan. De grote opgaven waar heel Nederland voor staat zijn bekend. Natuurherstel, behoud van de biodiversiteit, perspectief voor de landbouw, duurzame energie, bereikbaarheid en meer huizen. En we moeten ons instellen op zeespiegelstijging en klimaatverandering. Het Rijk kijkt naar ons als provincie om namens de regio het voortouw te nemen in het vinden van de samenhang.

Het is vanuit die Zeeuwse identiteit dat we antwoorden gaan zoeken op de vragen die voor ons liggen. We zijn er als Provincie immers niet alleen om antwoord te geven op landelijke vraagstukken, we zijn er bovenal voor onze inwoners. Hun zorgen zijn onze zorgen. Dus werken we aan leefbaarheid en voorzieningen. Aan cultuur, erfgoed en een gezonde, veilige leefomgeving. Aan een flexibel mobiliteitssysteem. Kortom: aan de kwaliteit van leven in Zeeland.

Wij staan als Provincie in de voorhoede van Zeeland. Het is aan ons om aan te geven hoe binnen Zeeland oplossingen bij elkaar kunnen komen en elkaar versterken. Het is aan ons om de stap van papier naar praktijk te zetten. Dat kunnen we alleen samen: met bedrijven, instellingen en inwoners. Samen met de gemeenten en het waterschap. Kortom: **met Zeeland**, in nauwe samenwerking met het Rijk.

Dat is de manier waarop wij als coalitiefracties richting geven aan Zeeland in de komende jaren: samenwerkend vanuit het besef dat we er als overheden zijn voor onze inwoners. **Voor Zeeland**. Daarom hebben we in de aanloop naar dit akkoord ook gesprekken gevoerd met de fractievoorzitters van de Zeeuwse politieke partijen, en tal van andere belanghebbenden, maatschappelijke organisaties en instellingen. Die gesprekken waren waardevol en inspirerend. Soms bevestigden die de koers die wij in willen zetten, soms ook gaven die nieuwe accenten die verwerkt zijn in dit akkoord.

We zullen scherpe keuzes moeten maken: er zijn veel – soms onderling strijdige – belangen. Niet alles kan: keuzes leiden onvermijdelijk ook tot teleurstellingen. Maar we verdiepen ons wel in al die belangen en moeten ook kunnen aangeven waarom we keuzes maken. Die opdracht ligt niet alleen bij ons, maar bij de gehele Staten. Alle Statenleden zijn immers gekozen als volksvertegenwoordigers van de Zeeuwen, die allemaal hun eigen belangen hebben. Dan is een debat waardevol en verrijkend. Wij zijn daarom blij dat er binnen Provinciale Staten veel overeenstemming is over de vraagstukken die we samen moeten aanpakken – ook al denken we soms verschillend over de oplossingen.

We realiseren ons dat de wereld om ons heen snel verandert. De vraagstukken zijn niet van vandaag op morgen opgelost. Daarom is dit akkoord ook niet voor vier jaar in beton gegoten. We hebben afspraken gemaakt over de manier waarop we naar vraagstukken kijken en wat we in de eerste jaren in elk geval doen. Die grote lijnen schetsen we in dit akkoord. Jaarlijks bekijken we bij de gesprekken over de begroting of de ingezette lijn nog de juiste is. En waar nodig passen we die aan – in samenspraak met de Staten én met onze omgeving. Want samen hebben we één allesomvattende drijfveer: we werken met Zeeland, voor Zeeland!

Namens de onderhandelende partijen: Wilfried Nielen (BBB), Jo-Annes de Bat (CDA), Joan van Burg (SGP), Daniëlle de Clerck (VVD), Kees Hanse (BBB), Hannie Kool-Blokland (CDA), Arno Vael (BBB), Dick van der Velde (VVD) en Harry van der Maas (SGP).

INHOUD

Met Zeeland, voor Zeeland

1. Onze visie voor Zeeland

- Van stikstofbeleid naar balans in het landelijk gebied
- Visie op ruimte
- Visie voor onze inwoners

2. Samenhang in Zeeland

- Balans in het landelijk gebied
  - Gebiedsprogramma Landelijk Gebied
  - Water
  - Klimaat
  - Energie
  - Schoon en veilig milieu
- Leven in Zeeland
  - Wonen
  - Recreatie en toerisme
  - Cultuur en erfgoed
  - Gezondheid en sport
  - Mobiliteit: openbaar vervoer
- Infrastructuur
  - Weginfrastructuur
  - Verkeersveiligheid en fiets
- Werken in Zeeland
  - Havens en industrie
  - Logistiek en binnenvaart
  - Landbouw en visserij
  - Onderwijs en arbeidsmarkt
  - Kennis en innovatie
  - Marketing

3. Met Zeeland bouwen aan de toekomst

- Krachtig en betrouwbaar bestuur
- Bestuurlijke samenwerking
- Grensoverschrijdend samenwerken
- Gebiedsgericht werken en denken
- Digitalisering
- Lobby en communicatie

4. Financieel perspectief

- Algemeen beeld
- Vergelijking ruimte en ambities

5. Portefeuilleverdeling

Met Zeeland, voor Zeeland

Bij het Rijk heeft zo ongeveer elk ministerie zijn eigen *crisis* of *transitie*: of het nu stikstof, landbouw, wonen of energie betreft. Voor ons gaat het maar om één ding: bouwen aan de toekomst van Zeeland.

Dat vraagt om een lange adem. Alles hangt immers met alles samen. Bevorderen van de kwaliteit van de natuur en biodiversiteit kán niet zonder consequenties voor landbouw, natuur, industrie, recreatie en inwoners. We bereiden ons voor op klimaatverandering en zeespiegelstijging, maar er moet ook gewoon geld verdiend worden. En we kunnen wel antwoorden bedenken op al die grote vragen, maar als de bereikbaarheid niet op orde is en er geen supermarkt of tandarts in de buurt is, is Zeeland niet leefbaar voor zijn inwoners. Hoe zorgen we voor een balans?

Alle maatregelen die horen bij die vraagstukken hebben twee dingen gemeen: ze moeten een plaats krijgen in Zeeland – dus er moet ruimte voor zijn – en ze hebben effecten op de kwaliteit van leven voor onze inwoners. Vandaar onze twee principes: met Zeeland, voor Zeeland!

Met Zeeland

We zien in het hele land dat het vertrouwen in de overheid sterk is afgenomen en nog steeds verder afneemt. Inwoners vragen zich af of de overheid er wel voor hen is. Wat die vraagstukken, waar “de politiek” zich zo druk over maakt, eigenlijk te maken hebben met hun zorgen. De beste manier om vertrouwen in het provinciaal bestuur te behouden of te herwinnen is te doen waar we in essentie voor zijn: Zeeland goed, betrouwbaar en met daadkracht besturen, met oog voor de belangen van onze inwoners. Dat doen we in samenwerking met de andere overheden maar ook met inwoners, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en belangenverenigingen.

Voor Zeeland betekent ook: voor álle Zeeuwen. Van welke groepering, gezindte, geaardheid of overtuiging dan ook. Jong of oud. Kansen voor iedereen. Niemand uitsluiten of achterlaten – met nadrukkelijke aandacht voor de zwaksten in de samenleving.

Voor Zeeland

Het Rijk ziet ons als eerste aanspreekpunt. Ook in die zin staan wij als provincie voor Zeeland. Maar wij kunnen het niet alleen. Samenwerking is noodzakelijk. Dus gaan we het gesprek aan met die mensen en partijen die geraakt worden door onze keuzes. We willen weten hoe zij naar deze vraagstukken kijken. Maar dat betekent niet dat we eindeloos blijven praten en overleggen. En oplossingen waar iedereen het mee eens is, zijn er niet. Als alle belangen besproken en gewogen zijn, zullen we ook daadkracht en besluitvaardigheid laten zien, en uitleg geven aan degene die graag een ander besluit had gezien.

Wij zien de grote vragen waar het Rijk mee worstelt. Die herkennen wij en die delen we. Maar we zien ook dat het antwoord regionaal gegeven zal moeten worden. Omdat Nederland te divers is voor uniform Rijksbeleid. Omdat deals tussen kabinet en Tweede Kamer vaak niet het goede antwoord voor Zeeland geven. Daar zijn Zeeuwse deals voor nodig, maatwerk vanuit onze Zeeuwse context.

In dit akkoord geven wij onze visie op de samenhangende oplossing voor al die landelijke én regionale vraagstukken. Die wordt gekenmerkt door drie hoofdkeuzen:

1. Een betere balans tussen landbouw en natuur, waarbij we niet gegijzeld worden door stikstof
2. De ruimte in Zeeland en de kwaliteit van het landschap bepalen wat er wel en niet kan
3. De kwaliteit van leven van onze inwoners, brede welvaart, bepaalt wat we wel en niet doen

Wat we van het Rijk nodig hebben, is op zijn minst overleg, begrip en ruimte. Overleg om elkaars dilemma's te kennen. Begrip waarom ónze oplossingen de goede oplossingen zijn voor Zeeland. En ruimte – zowel beleidsmatig als financieel – om oplossingen te realiseren die in Zeeland werken.

1. Onze visie voor Zeeland

1.1 Van stikstofbeleid naar balans in het landelijk gebied

De biodiversiteit en de kwaliteit van de natuur staan ook in Zeeland onder druk. Ook al hebben we veel prachtige natuur, sommige dieren en plantsoorten en bepaalde typen gebieden gaan achteruit of staan er al zo slecht voor, dat het de vraag is of die nog te redden zijn. Voor veel van die gebieden geldt dat er Europese verplichtingen zijn. Er is dus werk aan de winkel. Ook omdat we een unieke delta in Europa zijn. Het staat niet ter discussie dat biodiversiteit en natuur van levensbelang zijn. Voor mensen, maar óók voor de landbouw. Dat vraagt om een realistische benadering van de problemen.

*Er is meer tussen hemel en
aarde dan stikstof.
De overheid moet door meer
brillen kijken dan enkel de
juridische en ecologische
bril.*

*Johan Remkes,
Wat wél kan, 2022*

Het terugdringen van de stikstofdepositie is in de landelijke wetgeving een doel op zich geworden. Het doet er niet meer toe of een activiteit daadwerkelijk invloed heeft op de kwaliteit van de natuur. Het gaat alleen nog maar over de vraag of een activiteit leidt tot een toename van depositie op een overbelast natuurgebied. Hoe marginaal en verwaarloosbaar die toename ook is. Een té rigide focus op alléén de kritische depositiewaarde stikstof werkt verstikkend en verlamvend. En mist ook zijn doel.

Wij zoeken een balans tussen enerzijds het behouden en versterken van natuur en biodiversiteit en anderzijds een volhoudbare landbouw en een leefbaar Zeeland. Landbouw is immers onmisbaar in de voedselvoorziening van Zeeland, Nederland en zelfs de wereld. Daarnaast belemmert stikstof ontwikkelingen in vrijwel alle sectoren, zelfs voor verduurzamingsplannen.

Het is van groot belang dat hier landelijk een oplossing voor komt. Bij de huidige (interpretatie van de) Nederlandse wetgeving zijn vrijwel alle ambities voor Zeeland onhaalbaar. Dat geldt óók voor ambities waar het Rijk belang bij heeft, zoals de woningbouw.

Onze visie

Wij onderschrijven het belang van reductie van de stikstofuitstoot. In die zin is de huidige wet – met doelen in 2035 – voor ons leidend. Tegelijkertijd moet de inhoud van de wet naar onze mening worden aangepast: er moet niet worden versneld, maar ruimte komen in het beleid. Verder moeten de benodigde middelen en mensen voor uitvoering tijdig beschikbaar zijn. Zodat we kunnen werken aan de balans tussen natuur en landbouw, en er tegelijk andere ontwikkelingen mogelijk zijn.

Daarom willen wij dat de kritische depositiewaarde uit de wet gaat. Alle factoren die een rol spelen in de kwaliteit van de natuur moeten in beeld komen. Daar is stikstof een factor in, maar niet de enige. Daar maken we ons samen met andere provincies hard voor: het is belangrijk dat we als provincies één lijn trekken. Wij zijn sterk voorstander van het verbreden van de stikstofaanpak naar een integrale aanpak van het landelijk gebied: dat biedt kansen voor maatwerkoplossingen. Uitgangspunt voor ons in Zeeland is de huidige stand van de natuur. Wij zijn tegen uitbreiding van Natura 2000-gebieden.

Het Rijk zoekt de oplossing vooral in verkleining van de veestapel. Maar in Zeeland – akkerbouwprovincie bij uitstek – is dat geen oplossing: er is immers nauwelijks veeteelt. Sterker nog, wij zouden meer mest nodig hebben om de bodemkwaliteit op orde te houden. In Zeeland is de stikstofdepositie vooral afkomstig uit het buitenland, de industrie en de scheepvaart. En beperkt vanuit de landbouw.

Voor Zeeland zien wij kansen in innovatie, en onder andere hydrologische maatregelen – het beter vasthouden of zelfs aanvoeren van zoet water. Daarnaast kunnen maatregelen in de industrie bijdragen. Gedwongen uitkoop van landbouwers wijzen wij af, maar voor vrijwillige uitkoop moeten de mogelijkheden juist verruimd worden. Er moet ruimte in het rijksbeleid komen om de oplossingen die in Zeeland wél werken te bekostigen.

De aanpak vraagt regionale en landelijke maatregelen. Van het Rijk is inzet nodig op de stikstof die uit andere landen komt en van zeeschepen. Daarnaast is inzet van het Rijk óók nodig als het gaat om de

legalisatie van PAS-melders, en om de meetcorrectie (het verschil tussen werkelijke en berekende stikstofdepositie) op te helderen.

1.2 Visie op ruimte

De natuur, de energietransitie, extensivering van de landbouw, de woningbouw, dijkverzwaring, economische ontwikkelingen: allemaal vragen ze extra ruimte. Alleen is Zeeland al grotendeels in gebruik. Dus niet alles kan in omvang toenemen: als Zeeland niet kan worden vergroot, moet er ook iets minder ruimte krijgen. Het Rijk vraagt van de provincies om de ruimtelijke uitdagingen in beeld te brengen en aan te geven hoe de ruimtelijke puzzel gelegd kan worden. Met “water en bodem sturend” als uitgangspunt gaat het om perspectieven voor landbouw en natuur, om de ruimte voor netwerken (energie en mobiliteit), en om de ruimte voor leefbare steden en regio’s.

Onze visie:

Wat ons betreft gaat het niet alleen om landelijke vraagstukken die een plaats moeten krijgen. Ook regionale vraagstukken vragen ruimte. En het gaat niet alleen om ruimtelijke vraagstukken, maar ook om de impact van al die ruimtelijke ontwikkelingen op de kwaliteit van leven van onze inwoners: brede welvaart (zie ook 3.3). Dat vraagt om samenhangende keuzes voor Zeeland voor de komende jaren, waar we een balans in moeten vinden.

Op dit moment zijn we samen met onze regionale partners de puzzel aan het leggen. Hoe de uiteindelijke oplossing eruit zal zien weten we nog niet. Dat zullen we de komende jaren gaan ontdekken. Wel hanteren we een aantal uitgangspunten.

Behoud van de kwaliteit van de leefomgeving staat voorop. Voor hoogwaterbescherming zoeken we de maatregelen vooral buitendijks, ook al gaat dat ten koste van huidige Natura 2000-gebieden. We werken aan de versterking van de bestaande natuur; de aanleg van nieuwe natuur heeft geen prioriteit. We houden ons wel aan de afspraken voor het natuurnetwerk 2027 en de bossenstrategie. Het uitgangspunt daarbij is dat nieuwe natuur alleen op basis van vrijwilligheid kan worden gerealiseerd.

Als een uitbreiding van *estuariene* getijdennatuur noodzakelijk is, zal die wat ons betreft buitendijks moeten plaatsvinden. We gaan niet ontpolderen in Zeeland. Nieuwe eilanden voor de kust kunnen zowel bijdragen aan hoogwaterbescherming als kansen voor de natuur bieden.

Het is niet mogelijk om de hele puzzel in één keer te leggen. We streven daarom niet naar het opleveren van een blauwdruk voor de komende tientallen jaren, maar meer naar een richtinggevend kompas.

Vanuit onze rol als middenbestuur zal het Zeeuwse antwoord op de ruimtelijke vraagstukken bestaan uit een breder, integraal aanbod, dat rekening houdt met alle vraagstukken. Een verhaal van Zeeland, dat aangeeft hoe landelijke en regionale vraagstukken hier ruimtelijk én maatschappelijk samenhangen en tot uitvoering kunnen worden gebracht.

1.3 Visie voor onze inwoners

Er zijn zoveel grote inhoudelijke vraagstukken, dat soms onderbelicht lijkt voor wie we het doen: voor de inwoners van Zeeland. Daar is ook expliciet aandacht voor gevraagd in verschillende gesprekken die we gevoerd hebben in de aanloop naar dit akkoord. Wij vinden het belangrijk om niet alleen naar de economische positie van Zeeland, maar ook naar het welzijn van de inwoners te kijken. Het CBS definieert brede welvaart als volgt: *alles wat de kwaliteit van leven in het hier en nu beïnvloedt en de mate waarin dat ten koste gaat van latere generaties of*

“Dit zal betekenen dat Nederland op korte termijn fundamenteel op de schop gaat. [...] Een parallel met de wederopbouwperiode van na de Tweede Wereldoorlog dringt zich op. Ook toen stond Nederland voor een grote (ver)bouwoopgave. Een groot verschil met toen is echter dat de fysieke aanpassing van de leefomgeving deze keer plaatsvindt in een volledig ingericht en (her)bestemd land.”

*RLI, Geef richting, maak ruimte;
2021*

Kijken we naar de toekomst volgens de Zeeuwen, dan heeft het ideale, toekomstige Zeeland meer aandacht voor (gezondheid)zorg, armoedebestrijding, werkgelegenheid en onderwijs.

*HZ Kenniscentrum Zeeuwse samenleving, Leven in Zeeland
2022.*

van mensen elders in de wereld (CBS, 2019). Dat gaat ook over een evenwicht tussen economie, ecologie en sociaal welzijn.

Toegepast op Zeeland en zijn inwoners houdt dat in dat we niet alleen kijken naar de “technische” oplossingen voor de vraagstukken die we zien, maar dat onze oplossingen moeten bijdragen aan een beter Zeeland voor de Zeeuwen. Brede welvaart gaat om alles wat mensen van waarde vinden: niet alleen hun inkomen, maar ook dat ze gezond zijn en blijven, en dat er kwalitatief goed onderwijs en goede zorg is. Dat de leefomgeving gezond is, dat ze zich prettig en veilig voelen in hun buurt. En dat voorzieningen bereikbaar zijn. Kortom, alles wat hun kwaliteit van leven beïnvloedt. Denken vanuit brede welvaart legt de verbinding tussen vraagstukken en geeft richting aan de keuzes die we maken. Hoe vanzelfsprekend dat ook klinkt, de praktijk is weerbarstiger. Vaak is geld immers doorslaggevend bij de afweging.

Recent is het rapport “Elke regio telt”, van drie Rijksadviesraden, verschenen. Dit rapport schetst hoe het Rijk zich decennialang heeft gericht op nationale economische groei. Dat deed het vooral door te investeren in wat al sterk was. Het gevolg daarvan is dat er grote verschillen tussen regio’s in Nederland zijn ontstaan in brede welvaart. Zozeer zelfs dat – in een negatieve spiraal – de afstand tot voorzieningen in sommige regio’s steeds groter wordt of dat die zelfs verdwijnen.

Regio’s kunnen zich alleen op een gezonde manier ontwikkelen en vitaal blijven als het Rijk bij beleidskeuzes niet alleen de nadruk legt op het economisch rendement, maar ook kijkt naar de gevolgen voor de samenleving en de leefomgeving in alle regio’s van Nederland. Dat vergt aanpassingen in de onderliggende aannames van het Rijksbeleid en aanpassingen in de afweging die onder beleidskeuzes ligt.

Onze visie:

De grote verschillen in brede welvaart tussen verschillende regio’s binnen Nederland zijn onacceptabel. Dat vraagt, naast een fundamenteel andere beleidsfilosofie bij het Rijk, ook om investeren om de opgelopen achterstanden recht te trekken. Regiodeals zijn een goede eerste stap, maar er is een structureel andere benadering nodig. Samen met de andere overheden, in OZO-verband, zetten wij in op een gelijk speelveld voor alle regio’s binnen Nederland.

Om de belangen van de inwoners mee te nemen in de afwegingen, moeten we die wel kennen. Dat vraagt iets van de verbinding die we als gehele Staten met de Zeeuwse inwoners leggen. Zichtbaarheid en aanspreekbaarheid zijn belangrijk voor de rol als volksvertegenwoordiger. Maar dat is niet het enige. Om ook opvattingen te kennen van die Zeeuwen die niet direct in contact staan met de politiek zijn rapportages zoals “Leven in Zeeland” waardevol. Die schetsen een beeld van hoe Zeeuwen naar Zeeland kijken.

Het werken aan brede welvaart is niet alleen voorbehouden aan de provincies. Bijvoorbeeld: gezondheidszorg en armoedebestrijding, die Zeeuwen belangrijk vinden, liggen primair bij andere overheden. Maar dat betekent niet dat ze ons niet aangaan. Daar zijn wij ook op aangesproken in de gesprekken met maatschappelijke partners. Ook als de verantwoordelijkheid bij andere overheden ligt, kunnen wij wel helpen, verbinden en eventueel opschalen. Steeds in goed overleg: niet anderen voor de voeten lopen of hun rol overnemen, maar wel bezien welke meerwaarde we kunnen leveren vanuit onze positie.

2. Samenhang in Zeeland

In het vorige deel hebben wij onze belangrijkste uitgangspunten voor de komende jaren uitgewerkt. Een betere balans tussen landbouw en natuur, uitgangspunten voor de ruimtelijke puzzel die we te leggen hebben, en de belangen van de Zeeuwse burgers centraal.

Met die blik kijken we naar de samenhangende opgaven en vraagstukken in Zeeland. Het Rijk vraagt van ons om het landelijk gebied anders in te richten, om richting te geven aan de energietransitie en te zorgen dat er meer woningen gebouwd kunnen worden. Wij verbinden die aan de Zeeuwse vraagstukken: hoe gaan we om met regionale economie, met leefbaarheid, met infrastructuur? De opgaven en thema’s waar we werk van maken, hebben allemaal met elkaar te maken. We beschrijven die vanuit vier invalshoeken, vier dimensies:

- Balans in het landelijk gebied
- Leven in Zeeland
- Verbindingen
- Werken in Zeeland

We gaan daarbij niet op alle details in. In de afgelopen jaren zijn op tal van terreinen strategieën vastgesteld, samen met onze partners. Een klimaatadaptatiestrategie, een regionale energiestrategie, een regionale mobiliteitsstrategie en een Omgevingsvisie. De hoofdlijnen en uitgangspunten daaruit blijven in stand en beschrijven we daarom niet tot in detail. We gaan wel expliciet in op nieuwe vraagstukken of nieuwe accenten die we leggen.

2.1 Balans in het landelijk gebied: *van tekentafel naar keukentafel*

Via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) vraagt het Rijk ons een gebiedsprogramma op te stellen dat aangeeft hoe Zeeland bijdraagt aan de landelijke doelen. Het gaat dan om de combinatie van natuurherstel, stikstofdepositie, biodiversiteit en landbouw, maar ook om vraagstukken rond klimaat en waterkwaliteit. De uitwerking daarvan vindt plaats in het gebiedsprogramma, dat moet worden aangeleverd bij het Rijk. De oplossingen daarin werken door in bijna alle beleidssectoren. Bij de uitdagingen is al geschetst hoe wij willen omgaan met de stikstofproblematiek. De ruimteclaims leggen zware druk op de landbouw. Voor ons is uitgangspunt dat er perspectief moet zijn en blijven voor een gezonde, volhoudbare landbouwsector in Zeeland.

Gebiedsprogramma Landelijk Gebied

In het Zeeuws gebiedsprogramma zullen we beschrijven wat we als regio kunnen doen. Een brede aanpak wordt de komende jaren de basis van ons handelen. Het terugdringen van de stikstofuitstoot is daar onderdeel van, met als uitgangspunt een balans tussen bijdragen van én ontwikkelmogelijkheden voor verschillende sectoren. In de vorige periode hebben Provinciale Staten een standpunt bepaald naar aanleiding van het gebiedsprogramma 0.5. Dat is voor ons vertrekpunt.

Perspectief voor de landbouw is een onmisbaar onderdeel van de te kiezen aanpak voor de opgave stikstof en landelijk gebied. Belangrijke onderdelen voor dat Zeeuwse perspectief moeten gevonden worden in het verbeteren van de beschikbaarheid van zoet water, het verbeteren van de bodemkwaliteit in relatie tot gerichtere bemesting en het doorontwikkelen van gewasbescherming.

Als wij in staat zijn dit perspectief samen met de sector in te vullen, leidt dat tegelijkertijd tot de verbetering van de waterkwaliteit doordat minder (mest)stoffen uitspoelen uit de bodem. Daarnaast betrekken wij de relevante partners intensiever bij het verder ontwikkelen van dit perspectief. Verdienvermogen van de agrarische ondernemer is immers een onlosmakelijk onderdeel van een volhoudbare landbouw.

Wij zijn ervan overtuigd dat er veel meer bereikt kan worden door met landbouwers en natuurorganisaties te overleggen – zoals we dat in Zeeland gewend zijn – dan vanachter een tekentafel oplossingen te bedenken. We willen in nauw overleg met de landbouwsector bekijken wat er naast innovatie nog meer mogelijk is. Onderzoek stimuleren naar stikstofarme gewassen, in combinatie met bodembeheer bijvoorbeeld. En verder bezien of biologische en natuurinclusieve landbouw ondersteund kan worden. Via overleg komen we ook tot ander en beter beheer door nieuwe en scherpe afspraken met natuurorganisaties, en meer inzet van agrarisch natuurbeheer. Innovatie, vrijwillige opkoop en verplaatsing zijn belangrijke instrumenten om de stikstofuitstoot te verminderen. Kansrijke initiatieven willen we ondersteunen. Indien nodig kan de Provincie de start van realisatie voorfinancieren. Het Rijk zal de kosten voor de uitvoering van het Zeeuwse gebiedsprogramma moeten dragen.

En zonder afbreuk te doen aan het streven naar herstel van biodiversiteit willen wij onderzoeken of elke soort of habitat daadwerkelijk tot elke prijs in Zeeland behouden moet blijven.

Wij zijn tegen de uitbreiding van natuurgebieden bovenop de bestaande afspraken, tenzij dat op vrijwillige basis kan gebeuren. Wij houden ons wel aan de afspraken rondom het Natuurnetwerk 2027

en de uitvoering van de Bosvisie, die samen met alle relevante partners is opgesteld. Die worden ook in het gebiedsprogramma meegenomen.

We willen een goede relatie met de natuurorganisaties. Iedereen moet kunnen genieten van de Zeeuwse natuur. Die moet wat ons betreft zo breed mogelijk toegankelijk zijn. Ook moet er ruimte blijven voor het – voor eigen gebruik - rapen van schelpdieren en het snijden van zeegroenten.

Zeker doen:

- Vanuit Zeeuwse uitgangspunten opstellen Gebiedsprogramma
- Uitvoeren Natuurnetwerk en bossenstrategie
- Meer inzetten op agrarisch natuurbeheer

Water

Zoet water is niet alleen van belang voor de landbouw – net als voor de inwoners en bedrijven – maar in de Zeeuwse situatie ook een belangrijk instrument om het stikstofprobleem tegen te gaan. Daarom versnellen en intensiveren we de uitvoering van het Deltaplan Zoet Water. We onderzoeken de mogelijkheden om zoet water van elders aan te voeren. Het belangrijkste is om zoet water in Zeeland vast te houden, ook om verzilting van de bodem tegen te gaan. Wij maken zelf middelen vrij om hierin de regierol op te pakken en brengen in beeld welke investeringen daarvoor nodig zijn. Op voorhand is duidelijk dat die te groot zijn om zelf te bekostigen. Vanwege de samenhang met de stikstofvraagstukken zetten wij ons ervoor in om bekostiging vanuit het NPLG mogelijk te maken.

De Kaderrichtlijn water stelt dat de waterkwaliteit in Zeeland uiterlijk in 2027 op orde moet zijn. Wij spannen ons in om ervoor te zorgen dat de doelen ook daadwerkelijk gehaald worden. Wat van nature in de Zeeuwse bodem (en water) voorkomt, mag daarbij niet als vervuiling gezien worden. Een eerste belangrijke stap, ook in relatie met het Deltaplan Zoet water, is het vaststellen van de beschikbare hoeveelheid zoet water in de bodem en de monitoring van onttrekkingen daarvan. De uitvoering van het waterkwaliteitsbeheer ligt bij het waterschap Scheldestromen. We overleggen met het waterschap en andere betrokken partijen over wat er verder nodig is om aan de kaderrichtlijn Water te voldoen.

Zeker doen:

- Versnellen en intensiveren Deltaplan Zoet Water
- Monitoren onttrekking grondwater

Klimaat

De gevolgen van klimaatverandering worden steeds concreter. Weersextremen zoals wateroverlast, hittestress, droogte en de kans op overstromingen zijn de laatste jaren steeds meer 'normaal' geworden. Juist in een delta moeten we aandacht hebben voor de effecten van zeespiegelstijging. Die vragen immers maatregelen om ons te beschermen tegen hoog water, maar hebben ook invloed op verzilting van de bodem. Deze ontwikkelingen zijn van invloed op onze manier van wonen, werken en recreëren.

In 2021 hebben alle betrokken overheden in Zeeland de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland (KasZ) opgesteld. In de KasZ hebben we samen vastgelegd hoe we ons in Zeeland aanpassen aan het veranderende klimaat en kunnen omgaan met de gevolgen ervan. Hoofddoel ervan is te voorkomen dat klimaatverandering leidt tot grote problemen of zelfs ontwrichting van de natuur, landbouw, recreatie, bebouwd gebied en vitale en kwetsbare functies. We gaan door met de uitvoering daarvan. De uitvoeringsagenda loopt tot en met 2026. Op basis van de nieuwe scenario's van het KNMI voor de zeespiegelstijging zullen we in 2026 een volgende KasZ opstellen. We betrekken klimaataspecten bij de keuzes die we maken in de ruimtelijke agenda.

Alleen door intensieve samenwerking binnen de regio kunnen we de klimaatdoelen halen en vasthouden. Als overheid zullen we de handen ineens moeten slaan met inwoners, onderwijs en bedrijfsleven. Een belangrijk uitgangspunt voor ons is dat iedere Zeeuw de mogelijkheid moet hebben om mee te doen.

Zeker doen:

- Uitvoeren Klimaatadaptatiestrategie
- Opstellen nieuwe Klimaatadaptatiestrategie in 2026

Energie

Wereldwijd, in Europees én nationaal verband is afgesproken om de CO₂-uitstoot te beperken. Dat is een belangrijk instrument om verdere klimaatverandering te beperken.

Het Rijk ziet kernenergie als onderdeel van de oplossing en werkt aan verlenging van de levensduur van de huidige kerncentrale. Daarnaast wordt gedacht aan de bouw van twee nieuwe centrales in Borssele.

Wij realiseren het Zeeuwse deel van de klimaatopgave. In de Regionale Energiestrategie (RES 1.0) van 2020 is aangegeven hoe we in Zeeland 700 MW via windturbines en 1000 MW uit zonne-energie kunnen realiseren. We weten ook dat er meer nodig zal zijn om de doelstellingen echt te halen. We zorgen dat we beter inzicht krijgen in de effecten van andere maatregelen, zodat we goede keuzes kunnen maken voor aanvullende acties om de CO₂-doelen te halen. Bovendien is het vraagstuk verbreed: er is schaarste op het elektriciteitsnet en de huidige gasprijzen vragen om versnelling in de uitvoering van bijvoorbeeld warmtenetten. We stellen een RES 2.0 op, die ingaat op de realisatie van warmtenetten en versnelde uitvoering in de gebouwde omgeving.

Voor de regionale energie-infrastructuur stellen wij een provinciaal meerjareninvesteringsprogramma voor Energie en Klimaat (PMIEK) op. Daarin werken de Provincie, gemeenten en netbeheerders (Stedin, TenneT en Gasunie) samen aan de programmering van nieuwe investeringen in de energie-infrastructuur. Dit is nodig om economische ontwikkeling en verduurzaming in Zeeland mogelijk te maken. Er ligt inmiddels een eerste PMIEK, die de uitgangssituatie beschrijft. De uitvoering van maatregelen is aan de netbeheerders. Wellicht kan een deelneming in STEDIN helpen bij de realisatie van onze doelen.

Wij zien de energietransitie ook als een economische kans om innovatief om te gaan met het duurzaam opwekken van energie. Zeeland kan bij uitstek een proeftuin zijn voor experimenten rond duurzame energie. Denk aan getijdenenergie of aan een grootschalige fabriek voor “groene” waterstof, die met duurzame energie wordt gemaakt.

Wij zijn bereid mee te werken aan de oplossing die het Rijk ziet rond kernenergie, maar verbinden daar wel voorwaarden aan. De financiële risico's van de huidige kerncentrale horen niet bij de regionale overheden te liggen.

Nieuwbouw moet niet alleen een vraagstuk van het Rijk oplossen, maar een win-winsituatie voor Rijk én regio betekenen.

Draagvlak en betrokkenheid van de regionale inwoners en overheden is essentieel en niet vanzelfsprekend. Samen met de gemeenten en de betrokken inwoners maken we ons daar sterk voor. Het vermijden van negatieve effecten staat buiten kijf: geen concessies aan de veiligheid. Aandacht voor de inpassing en leefbaarheid van de kernen bij de plaatsing van centrales, verdeelstations en andere noodzakelijke voorzieningen. En we willen geen verdere aantasting van het landschap door koeltorens of bovengrondse hoogspanningsleidingen.

Een win-winsituatie betekent daarnaast ook een combinatie met nucleair onderwijs en onderzoek (Thorium, kernafval). En het betekent ook investeren in de elektrificatie van bedrijven, en in het positioneren van Zeeland als waterstofhub. Het Rijk is verantwoordelijk voor de hoofdinfrastructuur rond energie, zoals de 380 kV-verbinding met Zeeuws-Vlaanderen en de aansluiting van Zeeland op de waterstof-infrastructuur.

Zeker doen:

- Bewaken maatschappelijk en landschappelijk proces rond kernenergie
- Win-win-pakket afspreken met Rijk
- Uitvoeren regionale energiestrategie

Schoon en veilig milieu

Een schone en veilige omgeving is van groot belang voor onze inwoners. Het beleid, dat zich richt op een schoner Zeeland, stellen wij zelf vast. We zijn wettelijk verplicht om vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH-taken) bij omgevingsdiensten te beleggen. Uitgangspunt blijft het ambitieniveau van het recent vastgestelde milieuprogramma.

Het toezicht op bedrijven met een risico op zeer zware ongevallen ligt bij de milieudienst Rijnmond (DCMR). De kosten die DCMR in rekening brengt zullen toenemen door groei van het aantal bedrijven van dat type, samen met hernieuwing en aanscherping van bestaande vergunningen. We blijven bij het Rijk aandringen op aanpassing van de financieringsmethodiek: Zeeland is het tweede risicogebied van Nederland, maar de financiering wordt gebaseerd op het aantal inwoners. Die onbalans moet worden rechtgetrokken.

De andere VTH-taken liggen bij de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) Zeeland. Er worden landelijke normen opgesteld voor minimale eisen waar milieudiensten aan moeten voldoen. Wanneer de RUD niet aan de landelijke normen voor *robuustheid* voldoet, geven wij de voorkeur aan een eigen Zeeuwse milieudienst boven een fusie met een milieudienst op afstand in Zuid-Holland of Brabant. Wij onderzoeken samen met de Zeeuwse partners hoe instandhouding van een zelfstandige RUD Zeeland mogelijk is. We realiseren ons dat hiermee kosten gemoeid zijn.

Milieuvraagstukken gaan vaak over grenzen heen: denk aan de PFAS-problematiek. Wij continueren de aanpak vanuit de provincie en blijven het Rijk aanspreken op zijn verantwoordelijkheid in het verlagen van het PFAS-gehalte in onze wateren. We gaan voor een schoner en veiliger Zeeland. Als zich vergelijkbare nieuwe vraagstukken voordoen, zullen wij steeds zoeken naar de beste invulling van onze rol, en regie nemen als die blijkt te ontbreken of ons logischerwijs toebehoort.

Zeker doen

- Besluit over toekomstbestendige Regionale Uitvoeringsdienst
- Aandacht PFAS bij Rijk vasthouden

2.2 Leven in Zeeland

Voor Zeeland betekent ook: voor de Zeeuwen. De mensen die hier wonen, werken en leven. Die hun kinderen naar school laten gaan. En die behalve werken ook een avondje uit willen, of wandelend genieten van het landschap – en zich dus moeten kunnen verplaatsen. Mensen die soms zorg nodig hebben. Onze visie op brede welvaart betekent dat we over al die vraagstukken nadenken vanuit het perspectief van de inwoners. Er zijn tal van andere overheden en instellingen, die allemaal hun eigen rol hebben en houden. Samen met hen buigen we ons over de vraag hoe ook wij kunnen bijdragen aan een beter leven voor alle mensen in Zeeland.

Leefbaarheid

Brede welvaart betekent voor ons dat de kwaliteit van leven van de inwoners meespeelt in ruimtelijke en economische keuzes, maar ook dat we actief investeren in gezondheid, sport, bewegen en mobiliteit. Maar brede welvaart uit zich in meer aspecten van het leven. Wij monitoren hoe de brede welvaart zich ontwikkelt en zullen daar zo nodig ook op bijsturen. Daarom maken we een sociale agenda, waarin onze huidige activiteiten staan. Die bouwen we uit met andere activiteiten waarmee we bijdragen aan brede welvaart. Dat is altijd aanvullend op de verantwoordelijkheden van anderen. Zo'n sociale agenda zullen we dus ook samen met gemeenten en maatschappelijke organisaties

opstellen. Aan die sociale agenda koppelen we een leefbaarheidsfonds. Dat fonds is bedoeld voor mooie en waardevolle initiatieven, die niet duidelijk de verantwoordelijkheid van een bepaalde partij zijn en daardoor net buiten alle kaders vallen.

Onderdeel van de sociale agenda zijn in ieder geval ook de jaarlijkse activiteiten rondom de *Vier Vrijheden* van Roosevelt: de vrijheden van meningsuiting en godsdienst, en de vrijwaring van vrees en gebrek. Daarmee bevorderen we het bewustzijn in de samenleving van het belang van die vrijheden.

Zeker doen:

- Opstellen sociale agenda
- Instellen leefbaarheidsfonds

Wonen

Zeeland is een prachtplek om te wonen. Een scala aan dorpen en steden, midden in het groen, water rondom en veel natuur. Maar ook voor Zeeuwen wordt het wonen steeds minder betaalbaar en bereikbaar. De bevolking neemt de komende jaren licht toe, zo is de verwachting. Daarnaast verandert de bevolkingssamenstelling: vergrijzing, toename van het aantal internationale werknemers en een groei van een- en tweepersoonshuishoudens. Er ligt dus een flinke woningbouwopgave voor de komende periode.

Voor Nederland als geheel is er sprake van een groot tekort aan woningen. In Zeeland ligt de problematiek iets genuanceerder: het gaat niet alleen om nieuwbouw, maar ook om het aanpassen van de bestaande woningvoorraad aan de veranderende vraag uit de samenleving. We streven ernaar om in 2040 een toekomstbestendige woningvoorraad te hebben die in kwaliteit en kwantiteit maximaal aansluit bij de vraag. We geven daarbij in het bijzonder aandacht aan onze jongeren, ouderen, starters, kwetsbare groepen, internationale werknemers en nieuwe Nederlanders. Daar bovenop zien we de afgelopen jaren een sterke toename van vluchtelingen, die opgevangen moeten worden. Ook tijdelijke woningen moeten deugdelijk zijn en voldoen aan de eisen van de tijd.

In de woondeal met het Rijk is afgesproken dat in de periode tot 2030 in totaal 16.500 nieuwbouwwoningen worden gerealiseerd. Uiteraard onder de voorwaarde dat daar stikstofruimte voor is. De Zeeuwse woonagenda is het uitgangspunt. In de Woondeal streven we ernaar om 2/3 van de nieuwbouwwoningen betaalbaar te houden: sociale huurwoningen, middenhuur (tot € 1000,-) en koopwoningen tot € 355.000,-. Zelf bouwen we geen woningen: dat doen marktpartijen. Het realiseren van de woondeal vraagt dus een goede en langdurige samenwerking met het Rijk, de gemeenten, de marktsector, bouwsector en corporaties. We treden niet in de plaats van gemeenten of andere partijen. Onze rol is faciliteren en ondersteunen, maar we kunnen wel meer sturen en regie nemen als dat nodig is. We hanteren de principes uit de Omgevingsvisie om de balans te zoeken tussen wat we mogelijk maken en wat we onmogelijk maken. Die afweging maken we niet alleen maar zoveel mogelijk met onze partners samen.

Concreet ondersteunen we gemeenten in het vinden van geschikte locaties voor woningbouw, en verkorten we de ruimtelijke procedures waar mogelijk. We gaan door met het stimuleren van verduurzaming, het levensloopbestendig maken van woningen en het hergebruik van leegstaande gebouwen. We stellen ondernemers - waar mogelijk - in staat om woningen voor internationale werknemers op eigen terrein te realiseren. We creëren mogelijkheden om onder voorwaarden op agrarische locaties meer ruimte te geven voor ontwikkeling en andere verdienmodellen, zoals het mogen bouwen van extra woningen in ruil voor het ontwikkelen van extra groen.

Zeker doen:

- Uitvoeren woondeal en woonagenda
- Ondersteunen gemeenten
- Verkorten ruimtelijke procedures

Recreatie en toerisme

Niet alleen Zeeuwen zijn graag in Zeeland. Steeds meer toeristen weten Zeeland te waarderen om zijn strand, culinaire kwaliteiten, rust en ruimte. Soms zelfs zoveel, dat juist rust en ruimte eronder lijden. Recreatie is een belangrijke economische factor, maar moet in balans zijn met de belangen van de inwoners. In *Bestemming 2030* is geschetst hoe we met de verschillende belangen omgaan. Uiteraard trekken we in de uitvoering samen op met de gemeenten en de sector.

Wij vinden het belangrijk dat Zeeland aantrekkelijk blijft voor iedereen, en dat er diversiteit in het aanbod blijft. Grote parken zijn er genoeg. Dat worden er niet meer. Verder zien we een grote groei in het aantal hotelkamers, wat niet overal gewenst is. We maken samen met onze partners een afwegingskader per gebied voor de gehele verblijfsrecreatie.

We stimuleren nog steeds seizoensverlenging, zodat de voorzieningen die op het toerisme drijven langer open kunnen blijven.

Verder zijn we terughoudend met het toestaan van verdere verstedelijking. Dat betekent niet dat er niets meer kan: bij ondernemers zal er ruimte moeten zijn voor maatwerk. Ook (gedateerde) parken moeten een kwaliteitsslag kunnen maken en verduurzamen.

Zeker doen:

- Uitvoeren van Bestemming 2030
- Opstellen afwegingskader per gebied met partners

Cultuur en erfgoed

Cultuur verbindt mensen en is een belangrijke drager van onze regionale identiteit. Die krijgt gestalte in tal van grotere en kleinere culturele uitingen en tradities, waaronder festivals en evenementen, maar ook in behoud van ons erfgoed. Een goed cultureel klimaat is ook van belang voor het welbevinden van inwoners. Mede daarom is het van belang dat organisatoren van festivals en evenementen, net als in de afgelopen jaren, respect hebben voor de gevoelens van alle Zeeuwen. Daarnaast is cultuur een factor in een aantrekkelijk vestigingsklimaat en kunnen culturele uitingen een belangrijke rol spelen in de verbinding met en tussen andere beleidsvelden en grote opgaven. De Cultural Board is daarbij een van onze gesprekspartners.

Hoewel wij hierin geen formele rol hebben, hechten wij belang aan de regionale en streekomroepen en zien, net als de Rijksoverheid, de meerwaarde in krachtenbundeling. De veranderingen die het Rijk wil doorvoeren in de mediawet zullen we dan ook volgen.

In de afgelopen jaren hebben we samen met het Rijk een ontwikkelagenda voor het cultuurveld opgesteld. Die richt zich, met steun van het Rijk, op de basis op orde, verbreding en vernieuwing. Daarnaast zijn enkele themamusea in staat gesteld om zich verder door te ontwikkelen. Die lijn zetten we door. Dat geldt ook voor cultuureducatie. De bouwstenen van de ontwikkelagenda vormen de basis voor ons cultuurbeleid in 2025.

Dat neemt niet weg dat we het huidige palet aan gesubsidieerde festivals en podia tegen het licht willen houden en bezien of de keuzes die in het verleden gemaakt zijn nog steeds de juiste zijn.

Wij vinden het van belang dat uitvoerende kunstenaars een reële vergoeding voor hun werk krijgen, waar ook de Fair Practice code aandacht voor vraagt. Tegelijkertijd ligt de verantwoordelijkheid daarvoor niet alleen bij de Provincie: we overleggen met de sector over de verschillende mogelijkheden – zoals hogere entreekosten – om aan die code te voldoen.

De cultuurbus brengt scholieren uit heel Zeeland naar allerlei culturele bestemmingen binnen en buiten de provincie. De bus is zeer succesvol. Wij blijven de cultuurbus daarom financieel ondersteunen.

Ten slotte ligt er een uitdaging bij de instandhouding van Zeeuws erfgoed. Wel realiseren we ons dat het onmogelijk is om alle erfgoed in stand te houden en dat we wellicht keuzes zullen moeten maken. We onderzoeken hoe eigenaren van erfgoed geholpen kunnen worden om zelf hun erfgoed in stand te houden. Wij zoeken naar financiële ruimte om een extra (kwaliteits)impuls te geven waar het zelf in stand houden onvoldoende mogelijk is.

We zien mogelijkheden om, in samenwerking met gemeenten en (kennis)instellingen, invulling te geven aan een kenniscentrum rondom het slavernijverleden. Iedereen moet hier kennis van hebben. Educatie is daarbij belangrijk.

Zeker doen:

- Geld vrijmaken voor themamusea en de ontwikkelagenda Cultuur
- Herijken gesubsidieerde festivals en podia
- Kwaliteitsimpuls erfgoed

Gezondheid(szorg) en sport

Gezond zijn en blijven is belangrijk voor iedereen. Toch kan ook iedereen getroffen worden door ziekte, of om andere redenen zorg nodig hebben. Dan moet die zorg er wel zijn, zeker in verband met het toenemend aantal ouderen in Zeeland.

Voldoende en toegankelijke, acute én structurele zorg is een basisvoorwaarde voor de leefbaarheid en daarmee ook voor het vestigingsklimaat van Zeeland. We zien dat de gezondheidszorg in Zeeland de komende jaren voor grote uitdagingen staat. De primaire verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij gemeenten en instellingen, zoals zorgaanbieders en verzekeraar(s). Tegelijkertijd is er vanuit diverse partijen uit het maatschappelijk middenveld een oproep aan ons gedaan om te onderzoeken hoe we een aanvullende en ondersteunende rol kunnen spelen. Bijvoorbeeld bij samenwerkingsinitiatieven in het zorgdomein. Dat gaan we doen. We blijven ook participeren in de Zeeuwse Zorgcoalitie.

We stimuleren beweeggedrag en zetten in op een gezondere leefstijl via bewegen en met name breedtesport. Daarvoor blijven we Sport Zeeland ondersteunen. We trekken geld uit voor het Zeeuws Sportakkoord, waarmee we werken aan een duurzame en toekomstbestendige sportinfrastructuur in Zeeland die bereikbaar, toegankelijk en betaalbaar is.

Fietsen is ook een belangrijke manier om gezond in beweging te komen. Met het oog daarop hebben alle Zeeuwse overheden recent een intentieverklaring ondertekend om het fietsgebruik te stimuleren. Het Zeeuwse Toekomstbeeld Fiets, dat uitgaat van een groei in het fietsgebruik, ligt aan de basis van de afspraken.

Zeker doen:

- Ondersteunen Sport Zeeland en uitvoeren sportakkoord
- Uitvoeren Zeeuws Toekomstbeeld Fiets
- Ondersteunen samenwerkingsinitiatieven zorgdomein

Mobiliteit: openbaar vervoer

Om mee te kunnen doen in de maatschappij moet je je kunnen verplaatsen. Verreweg de meeste mensen kunnen zelf in die behoefte voorzien, doordat ze een (deel)auto of een (elektrische) fiets kunnen gebruiken. Toch heeft niet iedereen een auto (of rijbewijs). Scholieren zijn vaak aangewezen op de bus om op school te komen. Wij zijn verantwoordelijk voor het openbaar busvervoer en de Fast Ferry over de Westerschelde.

Openbaar vervoer is ideaal wanneer er grote, geconcentreerde vervoersstromen zijn. Maar Zeeland is juist uitgestrekt en dunbevolkt. Dat maakt het moeilijk om een goed en betaalbaar OV-systeem te organiseren. In de vastgestelde regionale mobiliteitsstrategie is aangegeven hoe we daarmee om

willen gaan in de nieuwe OV-concessie, vanaf 2025: grote bussen volgens een dienstregeling op de lijnen waar veel mensen reizen, fijnmazige oplossingen waar minder mensen reizen. Scholierenlijnen krijgen hierbij speciale aandacht.

We houden er rekening mee dat de benodigde bijdragen voor het fijnmazige vervoer hoger moeten worden dan het thans beschikbare budget. We doen een beroep op het Rijk om ons daarbij te ondersteunen. Enerzijds omdat voor onderdelen (bijvoorbeeld geldigheid van de studenten-OV-kaart in het fijnmazige vervoer) aanpassing van de regelgeving nodig is, anderzijds ook om ons financieel te ondersteunen. De zekerheid dat er openbaar vervoer beschikbaar is, blijkt immers een belangrijke factor in de brede welvaart die inwoners voelen. En het nieuwe Zeeuwse systeem kan wellicht een landelijke pilot worden.

De Fast Ferry tussen Breskens en Vlissingen is bedoeld om fietsers en voetgangers een mogelijkheid te bieden de Westerschelde over te steken. Bij de afspraken rondom aanleg en de verkoop van de Westerscheldetunnel heeft de Provincie de verplichting op zich genomen zo'n fietsvoetveer te exploiteren. Wij onderzoeken op welke termijn zero-emissie schepen een optie worden.

De trein is belangrijk voor de bereikbaarheid in Zeeland. Via het pakket Wind in de Zeilen is een intercity per uur gerealiseerd. Afspraak met het Rijk is dat de reistijd van en naar Amsterdam met een uur verkort wordt. Wij blijven ons inzetten voor de realisatie van een tweede intercity per uur, en een directe verbinding met Breda.

Zeker doen:

- Afronden aanbestedingsprocedure nieuwe OV-concessie
- Realiseren fijnmazige mobiliteit
- Lobby voor betere treinverbinding naar Breda en Randstad

2.3 Infrastructuur

Zoals alle delta's kenmerkt Zeeland zich door de afwisseling van (voormalige) eilanden en zeearmen. Die afwisseling van land en zee brengt ook uitdagingen met zich mee: kruisingen van land en water maken infrastructuur kostbaar. De Provincie voert het beheer over haar eigen wegen. Voor de totale bereikbaarheidsopgave stellen we een geactualiseerde visie op.

Weginfrastructuur

Veel investeringen in wegen en kunstwerken zijn gedaan in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw, om het toenemend autogebruik op te vangen. Inmiddels is een groot aantal van die kunstwerken aan het einde van zijn levensduur. De onderhoudskosten lopen dan zodanig op, dat renovatie of nieuwbouw netto goedkoper wordt. Dat betekent dat de instandhouding van onze wegen en kunstwerken, die belangrijk zijn voor de bereikbaarheid, in de komende jaren meer geld zal vragen.

Dat betekent trouwens ook dat weggebruikers meer met onderhoud geconfronteerd zullen worden. Ook op wegen van andere beheerders. In overleg met hen stemmen we de planning zo veel mogelijk op elkaar af, om overlast te beperken.

Bij de kunstwerken (bruggen en viaducten) springt de Zeelandbrug het meest in het oog. Met extra investeringen in onderhoud en mogelijk aanvullende maatregelen kan die hooguit nog zo'n vijftien jaar gebruikt worden. Een oplossing op langere termijn vraagt investeringen die te groot zijn voor Zeeland: daarvoor gaan we in overleg met het Rijk. Daarnaast ontwikkelen we een visie op de (gewenste) functie van de Zeelandbrug en de gehele Midden-Zeelandroute in het Zeeuwse wegennetwerk: investeringen in infrastructuur leiden immers ook tot ruimtelijke ontwikkelingen.

Vooruitlopend op de uitkomsten van die studie gaan we aan de slag met de Deltaweg. In de vorige bestuursperiode is een pakket maatregelen opgesteld, dat bijdraagt aan verkeersveiligheid en doorstroming. Dat pakket houdt de mogelijkheid van een eventuele verdubbeling (2x2) open voor de toekomst. Daarmee gaan we door: we benoemen de Deltaweg tot groot project en zetten de volgende benodigde stappen. Het starten van de uitvoering is onder meer afhankelijk van een nauwkeuriger inschatting van de kosten en het moment waarop uitvoeringsmiddelen in onze begroting beschikbaar zijn.

We starten de uitvoering van de Zanddijk en de traverse Kapellebrug in de komende periode, evenals de rondweg Oud-Vossemeer. Ook werken we door aan het beëindigen van de tolheffing in de Westerscheldetunnel.

Zeker doen:

- Keuze functie Midden-Zeeland-route maken
- Starten groot project Deltaweg; uitvoering projecten Zanddijk, Kapellebrug, Oud-Vossemeer
- Geld vrijmaken voor onderhoud bestaande infrastructuur

Verkeersveiligheid en fiets

We gaan door met onze activiteiten om de verkeersveiligheid te bevorderen. Dat is nodig want landelijk zien we een toename van het aantal ongevallen en dodelijke slachtoffers, met name bij fietsers. Het toenemend gebruik van elektrische fietsen bij ouderen is daar een factor in. Daar besteden we speciale aandacht aan. Verder zien we dat sommige fietspaden eigenlijk te smal zijn en snelheidsverschillen tussen fietsers onderling een probleem worden. We gaan daarom door met de uitvoering van het Zeeuws Toekomstbeeld Fiets.

De beste manier om ongevallen te voorkomen is dat iedereen zich aan de regels houdt. Daarom blijven we ook gedragscampagnes uitvoeren en zetten we verder in op verkeerseducatie. Toch zijn op onze wegen ook nog verbeteringen mogelijk. We blijven investeren in het veiliger maken van onveilige situaties. Het strategisch plan verkeersveiligheid 2030 biedt daarvoor het handvat. Samen met de andere wegbeheerders voeren we de regionale uitvoeringsagenda uit.

Zeker doen:

- Uitvoeren agenda verkeersveiligheid
- Inzetten op verkeersveilig gedrag en verkeerseducatie

2.4 Werken in Zeeland

De Zeeuwse economie steunt op zeer uiteenlopende pijlers, en is daarmee opvallend crisisbestendig. Een grote haven aan diep zeewater, een veelzijdige toeristisch-recreatieve sector, een gevarieerde detailhandel, een traditioneel sterke en innovatieve landbouw- en visserijsector en een stevig industriecluster met grote multinationals. Digitalisering en de gevolgen van energie- en klimaatdoelstellingen beïnvloedt al deze sectoren. Voor de komende jaren lopen daarom innovatie en duurzaamheid (circulaire economie en reducering CO₂- en stikstofuitstoot) als rode draden door het hele economische beleid heen. Hoofddoelen van ons economisch beleid zijn:

- Een goed imago en vestigingsklimaat waar talent zich kan ontwikkelen,
- Stimulering van innovatie en ondersteunen van Zeeuwse sectoren,
- Transitie naar een duurzame en circulaire economie.

Bij de uitvoering maken we optimaal gebruik van Europese en Rijksfondsen. Belangrijke partners in de uitvoering van ons economisch beleid zijn Economische Impuls Zeeland, Dockwize en de Economic Board Zeeland. Wij ondersteunen hen ook de komende jaren. Samen met gemeenten werken we aan de beschikbaarheid van bedrijventerreinen.

Havens en industrie

Met North Sea Port beschikt Zeeland, samen met Gent, over een internationaal havenbedrijf. Het havengebied is een belangrijke economische motor. Er liggen grote uitdagingen voor de bedrijven als het gaat om circulaire economie en het duurzaam voorzien in de energiebehoefte.

Verder opent de Kanaalzone ook een economisch perspectief naar het zuiden. Het Rijk heeft het North Sea Port district aangewezen als zogenoemd NOVEX-gebied. Daarvan zijn er zestien in Nederland. In

een NOVEX-gebied komen allerlei landelijke opgaven (bijvoorbeeld energie, infrastructuur, landbouw en natuur) samen. Die krijgen speciale aandacht en middelen van het Rijk.

Een belangrijk deel van de omschakeling naar duurzame energiebronnen vindt plaats bij bedrijven en industrie. Grootste energiegebruiker in Zeeland is immers de industrie. Smart Delta Resources (SDR) is een platform voor en door grote industriële bedrijven dat zich, naast energiebesparing en uitwisseling van restproducten, richt op een CO₂-vrije industrie in 2050. De bedrijven hebben daar zelf een *roadmap* voor gemaakt, die wij ondersteunen en helpen uitvoeren.

Ondermijnende criminaliteit doet overal afbreuk aan de samenleving, maar de havengebieden zijn in het bijzonder kwetsbaar. Die verdienen speciale aandacht.

Samen met het Rijk werken we aan de verdere ontwikkeling van het gebied.

Zeker doen:

- Doorgaan met ontwikkelen North Sea Port District
- Ondersteunen Smart Delta Resources
- Blijvende aandacht voor ondermijnende criminaliteit

Logistiek en binnenvaart

Om optimaal te kunnen functioneren is het van belang dat North Sea Port en andere bedrijventerreinen goede aansluiting hebben op de Europese goederencorridors. Samen met andere provincies en havens werken we daaraan in het samenwerkingsplatform Goederenvervoercorridor Zuid. Over de weg is de verbinding van het havengebied naar het zuiden sterk, maar voor het spoor zijn investeringen nodig. Om vervoer van gevaarlijke stoffen door Bergen op Zoom en Roosendaal te verminderen is de aanleg van de VEZA-boog (Verbinding Zeeland-Antwerpen) gewenst. En de realisatie van een goederenspoorlijn tussen Gent en Terneuzen geeft Zeeuws-Vlaanderen een belangrijke verdere impuls. De afgelopen jaren zijn voorbereidende stappen gezet. Wij zien erop toe dat die ook tot realisatie leiden. Ook dringen we bij het Rijk aan op serieus onderzoek naar personenvervoer van Terneuzen naar Gent over deze spoorlijn.

Omdat binnenvaart een milieuvriendelijk alternatief voor het wegvervoer is en een belangrijke sector in Zeeland, gaan we door met de uitvoering van het plan van aanpak binnenvaart. Dat gaat over ligplaatsen, havenfaciliteiten, het in stand houden van een meldpunt voor schippers en het meedoen in landelijke informatiesystemen voor de binnenvaart.

Zeker doen:

- Uitvoeren plan van aanpak binnenvaart
- Railverbindingen Zeeland-Antwerpen en Gent-Terneuzen

Landbouw en visserij

De Zeeuwse landbouw, visserij en fruitteelt zijn door innovatie en kennisontwikkeling internationaal toonaangevend. Daarom zetten wij het kwaliteitskeurmerk voor Zeeuwse producten, Zeker Zeeuws, voort. Daarnaast blijven we initiatieven als Food Delta Zeeland en het “groene” onderwijs en onderzoek ondersteunen.

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid biedt mogelijkheden boeren te ondersteunen om te verduurzamen. Het systeem moet eenvoudiger worden. De ingezette lijn voor het Nationaal Strategisch Plan, de beschikbare middelen en ook Leader (subsidieregeling gericht op het versterken van het landelijk gebied) wordt voortgezet.

Waar mogelijk ondersteunen wij de visserijsector, bijvoorbeeld wat betreft de problemen rond de bodemvisserij en de schelpdiercultuur. We bezien de hele visserijketen (productie, aanvoer, handel,

verwerking, transport, onderzoek). Daarnaast onderschrijven wij het pleidooi van de sector voor een goede ruimtelijke afstemming tussen de windmolens op zee en de visgronden, maar ook als het gaat om de innovaties die de sector zelf initieert. In samenspraak met de sector voeren wij de visserijagenda en het oesterconvenant uit.

Zeeland heeft een leidende positie als het gaat om aquacultuur: initiatieven op het snijvlak van landbouw en visserij, zoals duurzame viskweek op land en zilte teelten. Om die positie te behouden, blijven we de aquacultuur ondersteunen en willen we die verder uitbouwen.

Zeker doen:

- Uitvoeren visserijagenda en oesterconvenant
- Uitbouwen samenwerking aquacultuur

Onderwijs en arbeidsmarkt

Goed onderwijs, van basisschool tot wetenschappelijk onderwijs, is de basis voor leefbaarheid en een vitale economie. We blijven daarom de onderwijs- en kenniseconomie versterken. Onze focus ligt daarbij op middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs en onderzoek, maar ook primair en voortgezet onderwijs moeten goed zijn en beschikbaar voor iedereen. Daar ligt het voortouw bij de gemeenten.

In het mbo en hbo is het van belang dat het onderwijs en de behoeften van het bedrijfsleven in alle Zeeuwse sectoren goed op elkaar aansluiten. Via het programma Campus Zeeland zijn belangrijke successen geboekt, zoals het Joint Research Center Zeeland en, vanaf dit najaar, het Delta Climate Centre.

We blijven daarom de samenhang en focus in het Zeeuwse onderwijs versterken. Daartoe stellen we, samen met de kennisinstellingen en bedrijfsleven, een nieuwe strategische agenda op. Die zorgt voor samenhang, focus en synergie op onderwijs en onderzoek. Elementen op die agenda zijn wat ons betreft in ieder geval het aantrekken van internationale studenten (voor zowel de arbeidsmarkt als de instandhouding van onderwijsinstellingen), opleidingsplaatsen in of nabij Zeeland, en campusontwikkeling voor een beter studentenklimaat.

De arbeidsmarkt is in Zeeland – net als in de rest van Nederland - erg krap en dreigt een belemmering voor economische ontwikkeling te worden. Daarnaast vragen digitalisering en bijvoorbeeld veranderingen als gevolg van de energietransitie om anders opgeleid personeel. Ook de mogelijke bouw van kerncentrales zal een sterke wissel trekken op de toch al krappe Zeeuwse arbeidsmarkt. Om in de grote vraag naar arbeidskrachten te voorzien, hebben Zeeuwse bedrijven, onderwijsinstellingen en overheden (Arbeidsmarkt regio Zeeland) enkele jaren geleden de krachten gebundeld in het Aanvalsteam Arbeidsmarkt. Met steun van dit team is al veel gerealiseerd, zoals een HR-netwerk, de Zeeuwse vacaturebank, het Mobiliteitsteam, het LLO-teamplatform (leven lang ontwikkelen) en het Expat Center Zeeland. We gaan hier onverminderd mee door. De uitdaging is tweeledig: zowel nieuwe mensen aantrekken als de huidige mensen behouden.

Zeker doen:

- Opstellen nieuwe strategische onderwijsagenda
- Doorgaan met Aanvalsteam Arbeidsmarkt

Kennis en innovatie

Innovatie is belangrijk omdat het enerzijds de concurrentiepositie van Zeeuwse ondernemers versterkt en anderzijds een duurzame bijdrage levert aan de versterking van onze economische positie als regio. Op het gebied van innovatie scoort Zeeland in Europees perspectief gemiddeld. Maar binnen Nederland blijft Zeeland achter bij de topregio's. We zetten daarom structureel (financieel) in op

innovatiefondsen, digitalisering, ondersteuning van het brede mkb en familiebedrijven bij de energietransitie. Via Impuls investeren we ook in internationale handelsbevordering.

We gaan door met het in stand houden van kennis- en innovatienetwerken. In deze netwerken werken bedrijven, kennisinstellingen en overheden in de belangrijke sectoren van de Zeeuwse economie met elkaar samen aan innovatie en de invulling van nieuwe opleidingen. Door die robuuste netwerken kunnen bedrijven en kennisinstellingen ook beter dan nu gezamenlijk inspelen op Europese en nationale fondsen.

Zeker doen:

- Investeren in innovatie
- Doorgaan met kennis- en innovatienetwerken

Marketing

Zeeland heeft een sterk imago onder toeristen, maar het imago voor wonen, werken en studeren blijft achter bij de kwaliteiten die wij als Zeeuwen al lang kennen. We willen voorkomen dat dit een economische belemmering wordt. Na de opheffing van de VVV doet de Provincie sinds 2021 digitale marketing via het platform www.zeeland.com en voeren we effectieve campagnes gericht op toerisme, wonen, werken, ondernemen, investeren en studeren in Zeeland. Dat zijn belangrijke instrumenten om het imago te verbeteren. Ook het sponsoren van (culturele en sport-) evenementen is een marketinginstrument dat we benutten.

Als basis voor deze uitvoering gebruiken wij de positioneringsstrategie “Bouwen aan de delta van de toekomst”, die vorig jaar samen met onze partners is geformuleerd. Zeeland wil een voortrekkersrol vervullen in duurzaam samenleven in een dynamische delta, en dit ook uitdragen. De Zeeuwse merkwwaarden die we hierin laten weerklinken zijn: vindingrijk, daadkrachtig, rechtdoorzee en verbindend.

Momenteel worden de voorbereidingen getroffen voor een externe marketingorganisatie. Oprichting ervan is afhankelijk van de medewerking van partners.

Zeker doen:

- Voorbereiden marketingorganisatie
- Versterken Zeeuws imago

3. Met Zeeland bouwen aan de toekomst

In het vorige deel is uiteengezet welke beleidsvoornemens we allemaal hebben en welke accenten we leggen in de taken die voor ons liggen. Anders gezegd: **wat** we gaan doen. In dit deel gaan we in op de vraag **hoe** we dat doen: door zelf een betrouwbare en krachtige overheid te zijn, door constructief en uitvoeringsgericht samen te werken en door de focus te leggen op gebieden. In kleinere gebieden komen alle maatregelen bij elkaar en moet het gesprek worden gevoerd met de inwoners, bedrijven en instellingen die te maken hebben met die uitvoering. Doordat ze daar baat bij hebben of juist door geraakt worden. Om ons werk beter te doen investeren we in digitalisering. En om ook partners buiten Zeeland mee te krijgen zorgen we voor een goede lobby-, communicatie- en marketingstrategie.

Krachtig en betrouwbaar bestuur

Zonder betrouwbare overheid komt onze democratische rechtsstaat, die de basis van onze samenleving vormt, in gevaar. Het vertrouwen in de overheid is niet, of niet meer vanzelfsprekend. Om dat te borgen moet de overheid, op alle niveaus, betrouwbaar zijn, oog hebben voor de menselijke maat en werken aan verbinding en vertrouwen.

Daar werken we aan, door te blijven investeren in het tegengaan van ondermijnende criminaliteit die afbreuk doet aan het vertrouwen in maatschappelijke structuren. Daar werken we ook aan door helder te maken hoe wij zelf willen opereren: vanuit verbinding en vertrouwen tussen overheid, inwoners, bedrijven en instellingen. Die benadering passen we ook toe in regelingen en verordeningen.

Goed verbinden met inwoners is voor ons iets anders dan bestuurlijke vernieuwing in de zin van meer inspraakmogelijkheden of experimenten met burgerfora. Of bij alles aan inwoners vragen wat we moeten doen. En dan betekent *goed verbinden* voor ons: betere participatie, betere betrokkenheid. De recent vastgestelde visie op participatie is uitgangspunt. Het gesprek voeren dat gevoerd moet worden. Het delen van onze dilemma's en de ruimte die we zien voor oplossingen. En hoe die oplossingen zich verhouden tot de belangen, wensen en zorgen van de directbetrokkenen. Om pas daarna een afgewogen besluit te nemen. Jongeren vormen daarbij voor ons een aparte doelgroep. Wij zetten Jouw Zeeland daarom onverminderd voort, en werken aan Uw Zeeland voor het betrekken van ouderen.

Bestuurlijke samenwerking

Verbinden en vertrouwen is ook de basis voor bestuurlijke samenwerking. Samenwerken als één overheid blijft voor ons een belangrijk uitgangspunt. Daarmee bedoelen we niet dat alle overheden dezelfde rol moeten hebben. Wij moeten onze rol als middenbestuur waarmaken.

Dat betekent in de eerste plaats: staan voor Zeeland en zijn inwoners. Dus naar het Rijk blijven aangeven wat Zeeland nodig heeft. Daarbij zoeken we naar een manier van samenwerken, zoals die is afgesproken bij "Wind in de Zeilen; een nieuwe start". De uitvoering van dat pakket blijven we nauwgezet volgen.

Samenwerken als één overheid betekent voor ons dat het belangrijker is om gezamenlijk de goede resultaten te boeken, dan om ons af te vragen waar een taak of bevoegdheid formeel belegd is. Het gaat om het leveren van meerwaarde – zonder in de rol van anderen te treden – ook al hebben we geen formele taak. Zeeuwen hebben recht op zo'n provinciebestuur.

En hoewel we blijven streven naar consensus, is het onvermijdelijk dat we soms ook Zeeuwse discussies moeten beslechten en knopen moeten doorhakken. Ook op zo'n provinciebestuur hebben de Zeeuwen recht.

Zeeland is uniek, in die zin dat we in het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) een tafel hebben waar alle regionale overheden elkaar ontmoeten. In het OZO wisselen we standpunten uit en informeren we elkaar over wat ons bezighoudt. Toch moeten we daar samen meer rendement uit halen. In de praktijk blijkt dat het maken van beleidsmatige afspraken beter lukt dan die vervolgens ook gezamenlijk uit te voeren. Dat vraagt dat we, meer dan nu, bij de (gezamenlijke) beleidsvorming al nadenken over de uitvoerbaarheid: wie levert welke bijdrage, wie betaalt wat, wie neemt de regie bij de uitvoering en wat doen we als resultaten te lang uitblijven? Kunnen we samen creatieve oplossingen verzinnen, zoals interbestuurlijke teams? En hoe borgen we de democratische legitimatie van alles wat er gebeurt? Dat vraagt dat we duidelijke afspraken maken, en ook kritisch bekijken in hoeverre allerlei andere overleggen daadwerkelijk meerwaarde hebben en welke stroomlijning mogelijk is.

Vanuit het Rijk wordt van ons een sterke regierol verwacht richting de partners, in ieder geval op de landelijke vraagstukken. Die pakken we op. In deze periode gaan we meer samenwerking realiseren op andere dossiers, zoals brede welvaart, preventieve gezondheid en leefbaarheid in het algemeen. Door samenwerking en gelijkwaardigheid kunnen we de komende vier jaar keuzes maken die richting geven aan de komende decennia. We luisteren naar wat goed gaat en naar wat beter moet. We willen en kunnen dat alleen maar samen doen met de inwoners, gemeenten, andere overheden, het bedrijfsleven en de maatschappelijke partners.

Grensoverschrijdend samenwerken

De samenwerking met Vlaanderen kent op gebieden als economie, wonen en werken, cultuur en infrastructuur een lange traditie. Die zetten we voort. Zo blijven we inzetten op gezamenlijke gebiedsontwikkeling. Op economisch gebied werken we samen (verder) aan de ontwikkeling van North Sea Port, de nieuwe zeesluis en aan een gezamenlijke lobby voor een directe spoorverbinding

tussen Gent en Terneuzen. Op het gebied van kennis is er een samenwerking tussen de universiteit van Gent en Campus Zeeland.

De samenwerking op al die gebieden willen we behouden en verder versterken. Met het oog op arbeidsmarktvraagstukken is het belangrijk dat belemmerende wet- en regelgeving verdwijnt. Wij pleiten met name voor het erkennen van diploma's aan beide zijden van de grens – dat is hierin van wezenlijk belang.

De grensoverschrijdende projecten zijn voorbeelden van initiatieven die gezamenlijk zijn voorbereid en gefinancierd. Daarbij is dus niet alleen het investerend vermogen van Zeeuwse overheden en bedrijven van belang, maar ook cofinanciering van het Rijk en Europa.

Gebiedsgericht werken en denken

Hoewel we werken vanuit één gezamenlijke Zeeuwse identiteit, blijft Zeeland een eilandenrijk. Elk gebied – of dat nu Zeeuwse Vlaanderen of een voormalig eiland is – heeft zijn eigen vraagstukken. En zijn eigen bevolking. Net zoals gelijkvormig Rijksbeleid voor heel Nederland niet werkt, kan ook Zeeland niet zonder eigen regionaal maatwerk. De balans tussen landbouw, natuur, water en klimaat zal bijvoorbeeld in Walcheren net anders uitpakken dan op Tholen. De goede balans kunnen we alleen vinden door per gebied het gesprek te voeren, te bezien wat daar wel en niet kan, en dat vervolgens ook te doen. Dat vraagt dat we met gemeenten en waterschap, en met betrokken instellingen, langdurige samenwerkings- en uitvoeringsverbanden aangaan.

Zo'n verbinding betekent ook beter en sneller weten wat er speelt, in de *leefwereld* van de bedrijven, boeren en inwoners in een gebied. Om vervolgens van daaruit beter en sneller actie te kunnen ondernemen, samen met belanghebbenden. Hiermee kan maatwerk per gebied worden geleverd en is er meer slagkracht in de uitvoering. Het zal een omslag van zowel bestuur als ambtelijke organisatie vragen om zo integrale gebiedsgerichte uitvoering te realiseren. We gaan door met onze grondbank, omdat het beschikken over (ruil)grond een onmisbare voorwaarde is om daadwerkelijk functieveranderingen te kunnen realiseren.

Digitalisering

Digitale ontwikkelingen dringen steeds meer door in onze samenleving. Soms zelfs bijna onopgemerkt.

Ook in het werk van de Provincie worden digitale gegevens steeds belangrijker. Of het nu gaat om het duiden van de stikstofproblematiek, het aanwijzen van locaties voor woningbouw of het verduurzamen van onze fysieke infrastructuur. Tegelijkertijd is het van belang om niet blind te vertrouwen op systemen. Die moeten ondersteunend blijven. Publieke waarden zoals veiligheid, democratie, zelfbeschikking, non-discriminatie, participatie, privacy en inclusiviteit moeten geborgd blijven. Samen met andere provincies hebben we een *Whitepaper Digitalisering* opgesteld, dat beschrijft hoe we gezamenlijk als provincies met de digitaliseringsopgave omgaan.

De toepassing van digitalisering en een datagedreven aanpak is geen doel op zich, maar een onmisbare ondersteuning voor het aanpakken van de maatschappelijke opgaven. Dan gaat het om goed gebruik van digitale middelen, maar ook om een organisatie waarin de toepassing van data, technologische innovaties en het ontwikkelen van digitale competenties een prominente positie hebben. Het meer benutten van digitale middelen en de doorwerking daarvan in de werkwijzen vraagt een snelle en nadrukkelijke ontwikkeling van de organisatie. Data kunnen dan de basis bieden om bestuurlijk de dialoog aan te gaan met de Zeeuwse samenleving op grond van feiten.

Wij willen investeren in het versterken van digitale innovatie, als hulpmiddel voor besluitvorming en overleg. Daarnaast dragen we bij aan digitaliseringskansen voor de Zeeuwse samenleving, door de digitale agenda uit te voeren.

Lobby en communicatie

We blijven inzetten op de versterking van de bestuurskracht van de Zeeuwse overheden en profilering naar Den Haag en Brussel. De “stem” van Zeeland laten horen in Den Haag is actueler dan ooit tevoren. Het recent uitgebrachte rapport “Elke regio telt” bevestigt dit. Het verhaal van wat nodig is voor Zeeland moet eensluidend zijn vanuit alle disciplines en overheden. En als we pleiten voor ruimte voor maatwerk, moeten we ook aangeven hoe dat maatwerk er in Zeeland uit moet zien.

De Europese lobby richt zich op het vergroten van de bekendheid van Zeeland bij Europese beleidsmakers en op het bewerkstelligen dat Europese regelgeving positief uitpakt voor Zeeland. We zetten actiever dan de afgelopen jaren mogelijk was in op de wisselwerking met Europa.

4. Financieel perspectief

Algemeen beeld

De financiële positie van de Provincie is gezond. Er is binnen zekere grenzen ruimte om nieuwe ambities op te pakken. Daarnaast schetst de jaarlijkse meicirculaire – die een prognose geeft voor het Provinciefonds in de komende jaren – een positief beeld.

Toekomst inkomsten

De Provincie heeft één eigen belastinggebied, namelijk de opcenten op de motorrijtuigenbelasting (MRB). De invoering van betalen naar gebruik over enkele jaren betekent dat met de MRB ook de opcenten verdwijnen. Er wordt gezocht naar een alternatieve inkomstenbron voor de provincies. Bij het Rijk pleiten wij allereerst voor een gedifferentieerd tarief in betalen naar gebruik. Zeeuwen zijn noodgedwongen meer afhankelijk van de auto; een nieuw systeem mag voor hen niet leiden tot hogere kosten. Daarnaast moet een alternatieve bron van inkomsten voor ons én voor de inwoners kostenneutraal zijn.

Er wordt gewerkt aan een herziening van de systematiek van het Provinciefonds, onze belangrijkste inkomstenbron. Exacte gevolgen daarvan zijn nu nog niet aan te geven.

Budgettaire ruimte

De budgettaire ruimte bestaat uit geld dat in de meerjarenbegroting nog vrij beschikbaar is. Ons huidige inzicht is dat in de komende jaren de onderstaande bedragen vrij beschikbaar zijn.

Budgettaire ruimte (X € 1.000)	2023	2024	2025	2026	2027
	1.000	3.540	3.943	4.823	7.508

Daarbij gaan we ervan uit dat van de jaarschijf 2027, die dit jaar wordt opgenomen in de meerjarenbegroting, € 23 miljoen wordt toegevoegd aan de investeringsagenda, die hieronder wordt toegelicht. De meicirculaire is hierin nog niet verwerkt.

Investeringsagenda

De investeringsagenda is in het verleden ingevoerd als instrument om investeringen op het juiste moment te voorzien van financiële middelen. Het principe is dat er meer projecten worden voorbereid dan er geld is. De ervaring is dat er altijd wel ergens vertraging optreedt. Wanneer aan zo'n project vooraf budgetten gekoppeld zijn, schuiven die van jaar tot jaar door in de begroting. Met het systeem van de investeringsagenda kan het beschikbare budget in zo'n geval aan een ander project worden toebedeeld dat wél klaar is om uitgevoerd te worden. Daarom worden budgetten pas definitief toegekend door Provinciale Staten als de voorbereiding is afgerond.

We continueren deze werkwijze. In de Najaarsnota doen we ook een voorstel voor de onderwerpen die voor dekking via de investeringsagenda in aanmerking komen.

Algemene Reserve en risicomanagement

De omvang van de algemene reserve stemmen we af op de financiële risico's die we lopen. De algemene reserve dient in ieder geval het "benodigde weerstandsvermogen" af te dekken: dat is een reële inschatting van de risico's die we lopen. Dat benodigde weerstandsvermogen wordt elk kwartaal opnieuw berekend en bedraagt nu ruim € 13 miljoen. Als ondergrens voor de Algemene reserve hanteren we een bedrag van € 20 miljoen. In het toekomstbeeld van de Algemene reserve neemt die toe naar ruim € 26 miljoen. We zien ruimte om – indien nodig – de algemene reserve in de periode

2024 tot en met 2027 te verlagen met € 1,5 miljoen per jaar en dat geld toe te voegen aan de budgettaire ruimte.

ZEH-dividend

We verwachten in de komende jaren een groot dividend van ZEH (voorheen PZEM). De eerste jaren zal dat worden gebruikt om de lening van GBE Aqua (Gemeenschappelijk Bezit Evides) af te lossen. Wij beraden ons op de wijze van omgaan met het verdere dividend. Wij zoeken naar mogelijkheden om daar structurele inkomsten uit te genereren.

Vergelijking ruimte en ambities

In de voorgaande delen van dit akkoord zijn verschillende beleidsvoornemens aan de orde gekomen, die financiële ruimte vragen. Voor investeringen uit de investeringsagenda (waarbij we in ieder geval denken aan versnelling van de uitvoering van het Deltaplan Zoet water, een leefbaarheidsfonds en eventueel hoger budget voor het in stand houden van erfgoed) zien we inpassingsmogelijkheden.

Enkele andere ambities, met structurele uitgaven, worden gedekt uit de budgettaire ruimte. Bijvoorbeeld het doorzetten van onderwerpen die tijdelijk gedekt waren, zoals het sportakkoord, themamusea en de digitale agenda, wonen en bedrijventerreinen. Verder gaat het in ieder geval ook om het doorzetten van de ontwikkelagenda cultuur en de cultuurbus, en om een bijdrage aan de invoering van de fair practice code. In orde van grootte tellen die op tot ruim € 2 miljoen structureel. Die ruimte is er in ieder geval.

Bij andere onderwerpen moeten we de kosten nog beter in beeld brengen: bijvoorbeeld de middelen om onze infrastructuur op orde te houden, binnenvaart, eventuele verdere bijdragen aan het openbaar vervoer en toenemende kosten voor milieutaken. Rekening houdend met de meicirculaire en de mogelijkheid om de algemene reserve te verlagen schatten wij in dat onze ambities realistisch en haalbaar zijn.

De onderbouwde financiële vertaling van ons akkoord, en de eerste keuzes die we daarin maken, leggen we via een Najaarsnota, samen met de begroting 2024, voor aan Provinciale Staten. Naast de vertaling van ambities uit ons akkoord komen daarin ook financiële vraagstukken vanuit de reguliere uitvoering aan de orde (zoals inflatiecorrecties, cao, en andere onvermijdelijke uitgaven).

5. Portefeuilleverdeling

Arno Vael (BBB)

Landbouw en fruitteelt
Water
Klimaatadaptatie
Grondzaken, Bodem & Kavelruil
'Wind in de Zeilen'

Wilfried Nielen (BBB)

Natuur en natuurbeleving
Grensoverschrijdende samenwerking en Europa
Personeel & organisatie
Communicatie
Lid Toezichthoudend Orgaan North Sea Port

Harry van der Maas (SGP)

Infrastructuur en mobiliteit

Cultureel erfgoed (incl. museumbelid)
Leefbaarheid
Onderwijs
Bestuur en coördinatie Interbestuurlijk Toezicht
Facilitaire en Juridische Zaken & Inkoop
IPO-bestuur
1^e plaatsvervangend commissaris van de Koning

Jo-Annes de Bat (CDA)

Economie
Visserij
Energietransitie
Sport en Cultuur (excl. Erfgoed)
Financiën
Digitalisering
2^e plaatsvervangend commissaris van de Koning

Dick van der Velde (VVD)

Ruimtelijke ordening
Wonen en Bedrijventerreinen
Toerisme en Recreatie
Milieu (incl. vergunningen, toezicht en handhaving)
IT en communicatietechnologie